

ЧИ ДІЙСНО ДЕМОКРАТІЯ Є ОПОРОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ?**IS DEMOCRACY REALLY A BASIS OF THE EUROPEAN UNION?**

Слівінський В.В., студент IV курсу господарсько-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Рибалко В.В., студент IV курсу господарсько-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена одній з актуальних проблем Європейського Союзу – проблемі реалізації демократії, в аспекті «дефіциту демократії». Метою роботи є дослідження функціонування системи Союзу крізь призму участі громадян в цьому. При дослідженні використовуються праці науковців, установчі договори та деякі статистичні дані. Автори розглядають порядок формування і повноваження Європейського Парламенту як органу представницької демократії та його співвідношення з іншими інституціями. На думку більшості вчених саме через Парламент громадяни ЄС можуть реалізувати своє право впливати на прийняття рішень в межах Союзу. Розглянуто також варіант зміни порядку формування і процентного співвідношення виборців до депутатів в Європарламенті і оцінено практичне значення цього. До уваги також бралася європейська громадянська ініціатива як вираз партисипаторної демократії. На підставі установчих договорів і практики застосування було проаналізовано її значення та порядок проведення. Наголошується на її невід'ємному характері і ефективності. В даній науковій праці детально розглянуто і оцінено демократичність об'єднання. Висловлено власну думку стосовно цього питання. Автори ретельно дослідили сутність проблеми «дефіциту демократії» і її причини та значущість. Піддано критиці погляди науковців стосовно цього питання, наведено контраргументи на твердження науковців щодо проблем функціонування інститутів Європейського Союзу. Встановлено певну пасивність громадянського середовища в ЄС і апатію до справ наднаціонального об'єднання. Висвітлено і деякі інші проблемні питання демократичного забезпечення Союзу. Робиться акцент на спроможності Союзу втілити в життя цілі, що закріплені в установчих договорах. Наголошується на кількісному складі Союзу і кількості бажаючих набути членства. Підсумовуючи дослідження, автори доходять до висновку, що проблема «дефіциту демократії» в Європейському Союзі є гіперболізованою більшістю науковцями. Авторська думка полягає в тому, що Союз є демократичним об'єднанням з певними проблемами, які властиві такому складному утворенню.

Ключові слова: Європейський Союз, демократія, «дефіцит демократії», європейська громадянська ініціатива, Європейський парламент, партисипаторна демократія.

This article is devoted to one of the actual problems of the European Union – the problem of the realization of democracy, in the aspect of the “deficit of democracy”. Its purpose is to study the functioning of the Union system through the prism of citizens' participation in it. The research uses the Works of scientists, establishment treaties and some statistical data. The authors consider the procedure of forming and powers of the European Parliament as a representative democracy body and its relationship with other institutions. According to the majority of scientists, it is through Parliament that EU citizens can fulfill their right to influence decision-making within the Union. The option of changing the order of formation and percentage ratio of voters to deputies in the European Parliament are also considered and the practical significance of this is appreciated. The European Citizens' Initiative was also considered as a part of participatory democracy. On the basis of the establishment treaties and practice of application its significance and its procedures were analyzed. It is emphasized its inherent character and effectiveness. This scientific work thoroughly examined and assessed the democratic nature of the union. Our own opinion on this issue was expressed. The authors carefully studied the nature of the problem of the “deficit of democracy” and its causes and significance. The views of scientists on this issue were criticized, the counterargument is given on the statement of scientists on problems of functioning of the institutions of the European Union. A certain passivity of the civil environment in the EU and apathy toward affairs of the supranational unification has been established. Some other problematic issues of the democratic provision of the Union are also highlighted. Emphasis is being placed of the Union's ability to implement the goals set in the establishment treaties. It is emphasized on the quantitative composition of the Union and the number of people willing to get membership. Summing up the research, the authors come to the conclusion that the problem of the “deficit of democracy” in the European Union is hyperbolized by majority of scientists. The author's opinion is that the Union is a democratic association with certain problems inherent in such a difficult formation.

Key words: The European Union, democracy, the “deficit of democracy”, The European Citizens' Initiative, The European Parliament, democracy of participation.

Функціонування Європейського Союзу як цілісного механізму завжди було предметом обговорення в наукових колах. З того часу, коли Україна обрала європейський вектор розвитку, підписала угоду про асоціацію з ЄС та нарешті подала заявку на вступ до Союзу, це питання прямо і опосередковано стосується нас. Автори впевнені, що наша держава в майбутньому все-таки здобуде статус члена Європейського Союзу і потрібно розуміти з якими труднощами нам доведеться стикнутися. Варто зазначити, що Союз є унікальним утворенням зі специфічною системою, великою кількістю держав-членів з різноманітними націями і народами, що їх населяють. Тому те, що він має певні проблеми у процесі реалізації своїх завдань, цілей і функцій є абсолютно нормальним явищем. Водночас, стояти осторонь цих проблем і не шукати шляхи їх вирішення також неправильно. Вважаємо, що членство являє собою саме активну участь держав у функціонуванні ЄС, інакше втрачається сенс перебування держави у Союзі та існування такого утворення загалом.

Розбираючи питання активної участі держави-члена у діяльності співтовариства, необхідно з'ясувати права і можливості, які він матиме при прийнятті рішень і вирішенні важливих питань у межах Союзу. Автори погоджуються з ідеєю про те, що таке наднаціональне інтеграційне об'єднання не має аналогів у світі, через це і має статус *sui generis* [1, с. 47]. Рушійною силою прогресу у будь-якій сфері чи галузі є людина, тобто особа, яка має свій інтерес і намагається його реалізувати, шляхом досягнення певних цілей. Держава, вступаючи до Європейського Союзу, основною метою ставить забезпечення саме інтересів своїх громадян, однак тут і постає проблема в їх реалізації в межах Союзу. В рамках функціонування держави волю громадянина реалізувати можливо за допомогою принципу народовладдя, що є фундаментальною і основоположною засадничою ознакою демократизму. Демократія – збірний термін, складається з двох грецьких слів «демос» – народ та «кратос» – влада [2].

Метою даної статті є саме аналіз проблеми реалізації принципу демократії у функціонуванні Європейського

Союзу. Актуальним питанням є «дефіцит демократії» з приводу чого ведуться активні дискусії і є досить велика кількість наукових праць по цій тематиці, що свідчить про зацікавленість суспільства [3]. Його сутність у тому, що громадяни держав-членів ЄС мають слабкий вплив на розробку політики Союзу і прийняття рішень, що матимуть значення для них [4, с. 167]. Тобто, підриваються основи демократичного ладу. Але, чи дійсно все так серйозно і критично – ми спробуємо з'ясувати, проаналізувавши установчі договори та наукову доктрину. Оразу зазначимо, що переважна більшість вчених вважає дефіцит демократії масштабною і серйозною проблемою, ми ж не будемо одразу повністю погоджуватися з таким.

У наукових працях і публічних виступах прихильників євроскептицизму можна побачити скептичні висловлювання щодо очікуваної вигоди від зростаючого співробітництва з членами Європейського Союзу, особливо щодо збільшення політичної та економічної інтеграції [5, с.38]. В більшості таких ідей основним аргументом є проблема «дефіциту демократії», оскільки дане явище є найбільш чітким для країн Європи, які шляхом революцій виборили своє право називатися демократичними державами. Тому для них бути членами наднаціонального об'єднання, яке не відповідає даній засаді – актуальна проблема, яка потребує вирішення.

На противагу зазначеним ідеям, ми хочемо звернути увагу на те, які цілі та мета ставляться перед Європейським Союзом. У статті 3 ДЕС зазначається, що метою організації є підтримання миру, своїх цінностей та добробуту своїх народів. Для цього всі інститути роблять усе залежне від них, щоб досягти певних цілей. У загальному вигляді їх можна виокремити із Преамбули: 1) поглиблення солідарності своїх народів, при цьому поважаючи їхню історію, культуру та традиції; 2) сприяння демократичному та ефективному функціонуванню установ, щоб ті ефективно виконували покладені на них функції; 3) інтеграція в економічній та соціальній сферах; 4) реалізація спільної зовнішньої та безпекової політики; 5) повага до прав людини, які визначаються міжнародними договорами [6, с. 15-16]. Виходячи з вище наведеного, ЄС – є демократичним об'єднанням за своїм призначенням, оскільки всі його функції відповідають засадам такого ладу. На критику прихильників євроскептицизму про відсутність демократії в ЄС можна привести сталу закономірність: чим більше науковців говорять про те, що ЄС – не демократичне утворення, тим більше країн хоче набути членства в ньому. До таких країн належать: Сербія, Боснія і Герцеговина, Албанія, Македонія, Чорногорія, Молдова, Грузія та з недавніх часів і Україна. І нагадуємо, що всі ці країни, окрім Грузії та Чорногорії, пройшли оціночну стадію, а отже їх політика відповідає демократичним засадам, про дефіцит яких і стверджують представники євроскептицизму.

На думку вчених, основними недоліками демократії в Євросоюзі є:

– небезпека «тиранії більшості», оскільки утворені в ЄС інституції змушують держав-членів всупереч власним інтересам приймати волю євроінтеграторів з Брюсселю, які нав'язують свої закони;

– вада «демократичної легітимності», оскільки контроль за інституціями ЄС з боку європейської громадськості надзвичайно слабкий і неефективний;

– віддаленість організацій від окремих громадян, оскільки лише Європейський Парламент обирається безпосередньо громадянами [7].

До інших факторів «дефіциту демократії» в ЄС дослідники відносять зростання впливу виконавчої та послаблення законодавчої влади в державах-членах; відсутність дійсно загальноєвропейських виборів; складність і незрозумілість Союзу для «пересічних» громадян; невіправданість політичних та економічних сподівань громадян

та розбіжність між рішеннями ЄС та «ідеальними» уявленнями громадян на національному рівні [3].

Досить влучно зазначає О.Я. Трагнюк, що «наявність проблеми “демократичного дефіциту” не означає, що політична система ЄС є недемократичною як така. Це радше відображає труднощі, пов'язані зі спробами розвитку демократії на наднаціональному рівні, поза рамками традиційної національної держави» [8, с. 88]. Повністю з цим погоджуємося. Напевно, не існує жодної країни в світі, де б не було проблем у реалізації демократії. Звичайно, все має відносний характер і залежить від багатьох факторів. Так, ЄС не є державою, в нього специфічна правова база функціонування, конкретно визначений спектр повноважень та особлива структура. В розумінні впливу громадян на політику Союзу та прийняття рішень також не все однозначно. За ст. 10 ДЕС, кожен громадянин має право брати участь у демократичному житті Союзу. Рішення приймаються якомога відкритіше та ближче до громадян. Йдеться про представницьку демократію. В Союзі до такої форми можна віднести діяльність Європейського Парламенту, члени якого обираються громадянами ЄС. Так, є ще варіанти здійснення безпосередньої демократії шляхом проведення референдумів, але референдуми мають внутрішньодержавний характер та проводяться лише з найважливіших питань і, як правило, не часто. Особливої уваги заслуговує інститут партисипаторної демократії, що працює і у Європейському Союзі, але про це ми поговоримо пізніше. Тому, можемо зробити проміжний висновок, що ЄС ні в якому разі не можна вважати недемократичним режимом, адже в ньому передбачена реалізація демократії як мінімум в двох формах, якість такої реалізації ми розглянемо згодом.

В продовження попередньої думки слід розуміти, що кількість громадян об'єднання складає близько 447 млн., що проживають в 27 країнах-членах Союзу. Більше того, кожна держава має свої характерні особливості, що відбиваються на відносинах між членами суспільства. Відповідно, вони мають власні інтереси, цілі та способи їх досягнення. Очевидно, що дійти консенсусу між всіма громадянами ЄС складно, особливо в такому *sui generis* утворенні. Отже, підхід до реалізації демократичних принципів в Союзі є нестандартним. Однак, основоположний, фундаментальний та загальнообов'язковий характер установчих договорів деталізує і регламентує це питання і при вступі до ЄС держава, а відповідно і громадяни держави роздужуються з цими положеннями. Тобто, є необхідність розібратися в критиці засад демократії в Європейському Союзі, а саме в її причинах. Вона має масовий характер, що відбивається і в обговоренні проблеми «дефіциту демократії».

Найбільш демократичного характеру має спосіб формування Європейського Парламенту. Загалом, парламент є представницьким інститутом, тобто його головною задачею є представництво і відстоювання інтересів виборців. Так, в ст. 10 ДЕС закріплено, що громадяни безпосередньо представлені на рівні Союзу в Європейському Парламенті. Проте, тут також є свої особливості. Тобто, членами парламенту є самі ж громадяни, які обираються за допомогою прямого загального виборчого права шляхом вільного таємного голосування строком на 5 років. Загальна їхня кількість не може перевищувати 750 представників. Більше того від жодної держави не може бути обрано більше 96 представників, але і не повинно бути менше 6 [6, с.22-23]. Кількість представників від кожної держави формується за дегресивно-пропорційним принципом. Його сутність полягає в тому, що чим більше населення країни, тим більше місць в Парламенті вона матиме. Відповідно, тим більше впливу на прийняття рішення буде зосереджено в представників країни з більшою кількістю населення. Більше того, не всі громадяни відповідної країни мають право голосу за представника в Європарламенті.

На перший погляд здається, що це не демократично і підриваються всі основи принципу рівності. Однак, потрібно враховувати, що в Європейському Союзі парламент не є абсолютно тотожним національним парламентам, в зв'язку з чим особливий характер мають і його функції, які ми розглянемо пізніше.

Як вже зазначалося вище, населення Союзу складає близько 447 млн, тобто один парламентарій представляє інтереси близько 596 тис. громадян Союзу. Якщо лише збільшити кількість представників у Європарламенті, то це не сильно змінить фактичне положення справ. Так, збільшиться загальна кількість депутатів, але принцип розподілу місць не зміниться і у відсотковому відношенні результати голосування скоріше всього будуть аналогічними. Окрім цього, не слід забувати про можливість лобювання представниками Парламентів інтересів певних груп населення, що в свою чергу підриває довіру населення і породжує зневіру у такому представницькому органі. В додаток до цього, науковці активно обговорюють втрату інтересу громадян ЄС до діяльності Європарламенту та і Союзу загалом [9, с. 34]. Пояснюють це тим, що вони не вбачають можливостей впливу на прийняття рішень і політики в межах Союзу. До того ж, національні інтереси їм вважаються важливішими за інтереси об'єднання і вони не бачать сенсу намагатися вплинути на функціонування Союзу. Відповідно, така частина людей і не шукає можливостей це зробити, тобто вони лише критикують демократичний устрій Союзу. В цьому і криється серйозна проблема – частина громадян не вірить в подальшу перспективу існування такого об'єднання, адже їм здається, що вони зовсім нічого не можуть вдіяти для реалізації своїх інтересів. Проте, за офіційними даними, на виборах до Європейського Парламенту взяли участь у 2009 році – 42,97%, у 2014 році – 42,16%, у 2019 році – 50,95% [10]. Сподіваємося, це і є показником того, що криза демократії в настроях населення минає. Моравчик стверджує, що проблема полягає не в інституційній організації і не в тому, що виборці не знають про можливості впливу через ці інституції, неучасть і певна апатія проявляється в ставленні громадян до європейських питань і того, що вони вважають їх менш важливими [11, с. 338–340].

В ст. 289 ДФЄС встановлено, що звичайна законодавча процедура полягає у спільному ухваленні Європейським Парламентом та Радою регламенту, директиви або рішення за пропозицією Комісії. Тобто, Парламент не самостійно ухвалює певний акт, а спільно з Радою, що і кардинально відрізняє його як представницький орган від представницьких органів держав-членів. Більше того, законодавча ініціатива походить від Комісії. З приводу цього у ст. 17 ДЄС вказано, що ухвалення законодавчих актів Союзу можливе лише на підставі пропозиції Комісії, якщо інше не передбачено Договорами. Отже, законодавчі повноваження Парламенту досить слабкі. Згідно ст. 225 ДФЄС, Європейський Парламент може, діючи більшістю складу своїх членів, звертатися до Комісії щодо надання будь-яких належних пропозицій з питань, які, на його думку, вимагають ухвалення акту Союзу для цілей виконання Договорів. Якщо Комісія не надає пропозицій, вона інформує Європейський Парламент про причини. Проте, і в цьому випадку самостійно реалізувати законодавчу ініціативу він не може. Законодавчий процес описаний у ст. 294 ДФЄС, повноваження Парламенту мають більш рекомендаційний характер, хоча у другому читанні він може відхилити позицію Ради у першому читанні більшістю членів свого складу у результаті чого акт буде вважатися не ухваленим. Варто зазначити, що однією з ознак дефіциту демократії саме є слабкість повноважень Європейського Парламенту. Погоджуємося з цим, але враховуємо і особливості Європейського Союзу, якому владу делегує держави-члени. Так, за ст. 5 ДЄС, відповідно до принципу надання повноважень, Союз діє

в межах повноважень, наданих йому державами-членами згідно з Договорами заради досягнення визначених в них цілей. На національному рівні, влада держави походить саме від громадян, які і обирають склад представницьких органів. В свою чергу, такі органи і мають ширші повноваження при здійсненні своїх функцій, обумовлено це багатьма факторами. Стосовно впливу громадян на прийняття рішень, то і на рівні держави, вони не наділяються екстраординарними повноваженнями і прямого впливу на певне рішення вони не мають, хоча і мають тісніший контакт з депутатами національних парламентів. На противагу цьому, ст. 227 ДФЄС фіксує, що будь-який громадянин Союзу та будь-яка фізична або юридична особа, що проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право особисто або спільно з іншими громадянами або особами письмово звернутися до Європейського Парламенту з питання, що належить до сфер діяльності Союзу і що безпосередньо стосується його або її.

Загалом процес прийняття рішень включає участь трьох інститутів ЄС: Європарламенту, Ради та Комісії. Так, за ст. 16 ДЄС, Рада спільно з Європейським Парламентом виконує законодавчу та бюджетну функції. Вона здійснює функцію з розробки політики та координаційну функцію, як встановлено Договорами. Так, вона складається з представників кожної з країн на рівні міністрів закордонних справ, що можуть брати зобов'язання та голосувати від імені уряду держави-члена, яку представляє (прямо закріплено в установчому договорі). Загалом, рішення приймаються кваліфікованою більшістю, окрім певних винятків. Отже, участь держав-членів в діяльності Союзу є досить серйозною, адже кожен член Ради має лише один голос, який ще може бути погоджений з національним урядом. Тобто, робиться акцент на реалізації інтересів держави-члена Союзу. Це ще раз підкреслює походження установчої влади Союзу і це є цілком зрозумілим, якщо взяти до уваги характер такого утворення як ЄС. В ст. 17 закріплено, що Комісія обстоює загальний інтерес Союзу та висуває належні ініціативи в цьому напрямку. Члени Комісії обираються з-поміж громадян держав-членів на основі системи суто рівномірної ротації між державами-членами, що відображає демографічний та географічний масштаб усіх держав-членів Європейського Союзу.

Коротко проаналізувавши статус інститутів, які беруть участь у законотворчому процесі можна зробити підвести певні підсумки. Порівняно з національними парламентами, Європарламент має дещо слабші повноваження, однак він приймає участь у створенні законів. Як вже зазначалося, повноваження Європейського Союзу мають делегований характер, тобто вони походять від повноважень держави. Однак, не всі повноваження виносяться на наднаціональний рівень, більшість все-таки залишається на державному рівні. За ст. 3 ДФЄС, Союз має виключні повноваження в таких сферах: митний союз; встановлення правил конкуренції, необхідних для функціонування внутрішнього ринку; монетарна політика – для держав-членів, валютою яких є євро; збереження морських біологічних ресурсів у рамках спільної політики в сфері рибальства; спільна торговельна політика. Тобто, це той перелік питань, які уповноважені вирішувати лише інститути, органи та агенції ЄС, відповідно і Парламент, в який обираються представники громадянами Союзу. Інші ж питання залишаються для вирішення державам самостійно, окрім спільних для Союзу і держав повноважень. Отже, сфера виключної юрисдикції Союзу не велика і стосуються більше загальних для всіх-держав членів питань. Більше того, якщо держава-учасниця проти того, щоб передавати свої права у цих сферах, то вона може від цього відмовитися. В свій час, Великобританія не запровадила євро на своїй території, а Ірландія не поширила дію Шенгенської угоди на своїй території. Моравчик стверджує, що насправді правові акти ЄС є обмеженими лише

10–20% від національних активів. Крім того, тоді як ЄС має широкі повноваження з питань торгівлі, монетарної політики та певної частки регуляторних питань, його роль щодо інших проблем незначна, зокрема щодо соціальної політики, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, освіти, правопорядку, інших питань [11, с. 332–333].

Враховуючи кількість країн, які бажають вступити у Союз виникає питання, навщо вони це роблять, якщо в об'єднанні наявні серйозні проблеми з реалізацією демократії. На нашу думку, механізм функціонування інститутів, органів і агенцій в ЄС, що закріплені в Установчих договорах є усталеним і держави при вступі мають можливість з ним ознайомитися і коли вони підписують, наприклад угоду про асоціацію з ЄС, то слід вважати, що вони вже погоджуються з тими положеннями. Йдучи на такий крок вони розуміють, які переваги та недоліки вони матимуть і у яких сферах їхні національні повноваження звужаються. Перебуваючи в об'єднанні, держави приймають активну участь в житті Союзу, адже в Раді кожна держава має один голос. Стосовно участі всіх громадян у прийнятті рішень, то це досить важко реалізувати, оскільки відсутня єдина європейська ідентичність, цінності і цілі кожного народу, нації чи групи людей є різними. На державному рівні з цим ще можна боротися, але на рівні об'єднання слід керуватися принципами і положеннями, закріпленими в установчих договорах. Устрій Союзу не аналогічний державному, відповідно і демократичні засади хоча і реалізуються по іншому, але вони реалізуються. Вплив громадян на функціонування є, але він є в тій мірі, яка є необхідною для об'єднання, оскільки це не конкретна держава, де вони проживають, це утворення наднаціональне, яке має свої цілі і мету. В цьому випадку потрібно орієнтуватися на фактичний стан справ по забезпеченню належної реалізації тих функцій, які покладені на Європейський Союз і на рівень життя населення в різних аспектах.

Деякі науковці звертають увагу на те, що в ЄС присутня «тиранія більшості» [7]. Мається на увазі, що інститути організації нав'язують свої рішення усім державам-членам, навіть якщо це суперечить політиці й цінностям, які притаманні їм. Велика кількість нормативних актів нав'язуються тими особами, які знаходяться у Брюсселі. Їх ніхто безпосередньо не обирає, і вони забирають на себе законодавчі функції національних парламентів, що лише призводить до посилення кризи «дефіциту демократії».

Габермас вказав: «Правопорядок легітимний тоді, коли він однаковою мірою забезпечує автономію всіх громадян. Останні автономні лише тоді, коли адресати права можуть сприймати себе водночас їхніми авторами. А автори вільні тільки як учасники законодавчих процесів, які врегульовуються в такий спосіб і здійснюються в таких комунікативних формах, що всі можуть допустити: такі ухвалені правила заслуговують на загальне та раціонально мотивоване схвалення» [12].

В контексті Європейського Союзу ми не можемо повністю погодитися з таким твердженням. Європарламент складається з представників від держав-членів, що обираються громадянами ЄС. Рада складається з представників міністрів закордонних справ держав членів, а Європейська Рада з голів держав або відповідних урядів. Проте, існує низка недоліків, які стосуються представників держав-учасниць в інститутах ЄС. По-перше, це людський фактор, оскільки не існує жодної демократичної держави, де була б повністю поборена внутрішня корупція членів законодавчої та виконавчої гілок влади. Потрібно розуміти, що саме ці ж особи потрапляють потім на законних підставах до інститутів ЄС і починають діяти у власних інтересах або лобіювати інтереси певних груп населення.

Одним зі засобів подолання «дефіциту демократії» називають інструмент європейської громадянської ініціати-

тиви, який був уведений у 2007 році Лісабонським договором. Завдяки такому праву, громадяни ЄС отримали можливість звертатися безпосередньо до Європейської Комісії із пропозицією розробити новий правовий акт у тих сферах правовідносин, в яких Євросоюз наділений компетенцією [13].

Дана ініціатива виступає нульовим рівнем законодавчої процедури. Така процедура позиціонується як інструмент партисипаторної демократії, який дозволяє громадянам із різних держав-членів ЄС запропонувати правові зміни й об'єднатися для вирішення певної проблеми.

Для початку, потрібно пройти підготовчий етап та зареєструвати комітет громадян, для чого пропонується перевірити, чи пропозиція взагалі належить до сфери повноважень ЄС. Також особам пропонується замислитися над тим, чи не можна вирішити їх питання іншим шляхом та переконатися в тому, що серед тих, хто пропонує розмістити петицію є 7 громадян різних держав-учасниць ЄС. Після цього, необхідно звернутися до Європейської Комісії, яка займається реєстрацією петицій, але перед цим необхідно заповнити опис своєї петиції однією з офіціальних мов ЄС. В такому описі необхідно вказати всю інформацію, яку встановлена критеріями для таких петицій: фінансування петиції, сутність порушеної проблеми, шляхи її вирішення, повна інформація про всіх ініціаторів петиції [14].

Далі йде найголовніший етап – збір підписів 1 мільйона громадян 7 різних держав-учасниць ЄС. Для цього надається термін – 12 місяців. Деякі науковці критикують необхідну кількість голосів, наголошуючи на тому, що зібрати їх доволі важко, оскільки необхідно залучити велику кількість фінансових ресурсів, щоб донести широкій аудиторії свою ідею [9]. Ми не повністю погоджуємося з цим аргументом, оскільки така кількість голосів необхідна для того, щоб не змушувати Європейську Комісію розглядати велику кількість ініціатив, які не несуть серйозного змісту. Зібрати 1 мільйон підписів при населенні країн ЄС у 447 мільйонів громадян не важко, якщо організатори піднімають важливу тему для суспільства.

Після збирання підписів настає 3-місячний період верифікації та подання ініціативи до Європейської комісії. Верифікацію необхідно проводити в кожній державі, представники якої поставили свої підписи у петиції. Останнім етапом є зустріч організаторів петиції з представниками Європейської Комісії, на якій останні будуть задавати додаткові питання щодо сутності проблеми. Після цього буде надано або відповідь з пропозиціями щодо вирішення поставленого питання, або аргументовану відповідь щодо відмови у вирішенні проблеми [14].

Аналізуючи процедуру проведення європейської громадянської ініціативи, можна дійти висновку, що це є ефективним інструментом для зближення громадян держав-учасниць з інститутами ЄС. Вона є перспективним способом впливу на політику і прийняття рішень в Союзі. Однак, на нашу думку, така ініціатива вимагає, щоб у певної кількості держав була створена негласна коаліція щодо спільних інтересів. У 2022 році ми помічаємо, що в ЄС існує дві коаліції – «стара Європа» (Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Португалія) та «нова Європа» (Польща, Литва, Естонія, Латвія).

У підсумку, ми стверджуємо, що Європейський Союз є демократичним наднаціональним утворенням. Механізм функціонування Союзу є унікальним, тому і порівнювати його немає з чим. Проте, ми погоджуємося, що є певні недоліки при реалізації завдань і функцій ЄС, але вони не критичні. Проблема «дефіциту демократії», яку ми детально проаналізували, насправді є не настільки серйозною як вона гіперболізується більшістю науковцями. Громадяни об'єднання дійсно мають вплив на політику і прийняття рішень в Союзі в міру необхідності. Водночас, вони не завжди цим користуються. Вплив може реалізу-

ватися не лише через Європейський парламент, а й через інші інституції. Невід'ємною частиною демократичного ладу також є інститут партисипаторної демократії, що втілюється через європейську громадянську ініціативу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Право Європейського Союзу: основи теорії / Т.М. Анакіна та ін./ за заг.ред. І.В. Яковюка. Харків: Право. 2021. 360 с.
2. Демократія. Рада Європи. веб-сайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/democrasy> (дата звернення: 17.10.2022).
3. Стрелков А. «Демократический дефицит» после Лиссабонского договора. *Сетевое издание центра исследований и практики фонда исторической перспективы* : веб-сайт. URL: http://www.perspektivy.info/oikumena/europe/demokraticeskij_deficit_posle_lissabonskogo_dogovora_2010-04-09.htm (дата звернення: 17.10.2022).
4. Ротар Н.Ю. Діджиталізація політичної участі громадян Європейського Союзу як інструмент подолання дефіциту демократії. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. № 45. С. 163-175.
5. Фісанов В.П. Євроскептицизм: ідея та політика. *Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування*. 2010. №2. С.38-41.
6. Консолідована версія Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. / Офіційний вісник Європейського Союзу. 2010. №83. 403 с.
7. Яковюк І.В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.11. Харків, 2014. 474 с.
8. Трагнюк О.Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. № 22. С. 86–95.
9. Забокницький І.І. Демократія, як цінність, на якій побудований Європейський Союз: сучасні тенденції у світлі питання «дефіциту демократії» у Європейському Союзі. *Порівняльно-аналітичне право*, 2019. №1. С.31-34.
10. European Parliament Elections: Voters turnout. *European Parliament*: веб-сайт. URL: <https://election-results.eu/turnout/> (дата звернення: 16.10.2022).
11. Moravcsik Andrew. The myth of Europe's Democratic Deficit. *Intereconomics. Journal of European Public Policy*. 2008. № 8. С.331–340.
12. Габернас Ю. Залучення Іншого: Студії з політичної теорії. Львів: Астролябія. 2006. 416 с.
13. Святун О.В. Європейська громадянська ініціатива. *Наукові записки. Том 155. Юридичні науки*. 2014. С. 45-48.
14. The procedure step by step. The European Citizens` initiative official register. *European Union*. веб-сайт. URL: <http://ec.europa.eu/citizensinitiative/public/how-itworks/committee> (дата звернення 17.10.2022).